

Ivan Tomaš, ing.

*Vruja, prirodni fenomen i legenda
te jedna od najljepših netaknutih hrvatskih plaža*

*>>Idemo taman na vrata bure, na njezina najmilija vrata... << - Ante
Tresić Pavičić*

Vruja, pogled s Alinice - foto: Brolanenses

Uvod

Vruja je udomaćen naziv za ljevkasti kopneno-morski prostor od Alinjače, Alinice i brda Dovanj s omiške, te Pelegrina, Ćurila i Velikog kuka s makarske strane. Omeđen je mjestima: Pisak, Slime, Brela Gornja i Brela, odnosno omiškom, zadvarjskom i breljanskom općinom.

Radi se o zaštićenom prostoru u kategoriji **rezervata prirodnog predjela**, s atraktivnim pejzažom vapnenačkog kamenjara, čija je atraktivnost u netaknutoj sivoj surovosti, pri čemu je isključena bilo kakva gradnja i pošumljavanje. Priprema se i morski dio Vruje staviti

pod zaštitu kao **geološko paleontološki spomenik prirode**. Mozaičan je to prostor prirodnih dragulja, fenomen s mitovima i legendama.

Plaža Vruja, Veliko i Malo žalo, odnedavno je visoko rangirana u krugu naših biserno čistih, nepatvorenih i netaknutih malih plaža, s aromom izvorsko morske slatko-slane vode, kao ekološki dragulj od praiskona, oslobođene bilo kojeg oblika zagađivanja. Vodeća je na makarsko-omiškoj rivijeri, a pri samom vrhu u Hrvatskoj.

Prekriven sivom patinom minulih vremena, kilometarski **fortifikacijski sustav** obrambenih zidova, rovova, isturenih mitraljeskih gnijezda i skloništa od Privorca preko Barberije do Dubaca, bunker i iznad Ćurila i Gornjeg guvna iz Prvog svjetskog rata, te lagumi u Matijevaći i na Ćurilu iz Drugog svjetskog rata na svoj način svjedoče, govore i opominju.

Ovdašnja povijest pisana je i okršajem u spilji Alinica i pisanim znamenjem u kamenu na Pričasu ispod Dubaca, a i u samoj Vruji.

Isprepleću se vrujanski **mitovi i legende**: ukazanje u Prokopu, Viline krosne iznad Ćurila i mitski potonuli grad Pelegrin. Pokoljenjima se prenosi da su Hrvati baš na Dupcima polovinom sedmog stoljeća prvi put klicali: >>*More!* <<

Na malom prostoru prepunom povijesti, raskošna je prirodna obdarenost, kao rijetko gdje. Uz legende i mitove dovoljno za markantni rezervat.

O Vruji, gdje kopno dodiruje more, a Dovanj i Dupci druguju s vrujanskom burom, pisali su i **pišu brojni pisci**, od Porfirogeneta, Fortisa, Ante Tresića Pavičića sve do prof fra Karla Jurišića i drugih. Za ovu priliku posebno se izdvajaju: mr. Roman Ozimec i Gordan Baković te dobro nam poznate ličnosti koje su iznjedrile iz ovog kraja: mr. Ante Putnik, prof. Stipe Zubanović i pjesnik Josip Pupačić. Ovaj posljednji, rano preminuli pjesnik, s vrhova brda klicao je moru: >>*Dobro jutro!* <<

Mini **naselje Dupci**, od 2009. godine nenaseljeno, **geološko paleontološki je spomenik prirode**, prijevoj i neponovljivi vidikovac te ulazno-izlazna vrata primorja i unutrašnjosti.

Dupci nekada: Prokop s čeličnim užem za pridržavanje pri jakoj buri -
foto: S. Zubanović

Dupci nekada: Državna (cestarska) kuća, kameni valjak s početkom čeličnog užeta i dio prve Gospine kapele - foto: S. Zubanović

Gogoj, podmorsko vrelo bezimene podzemne rijeke

Općenito, vrulja (vruja, vrilo) je izvor ispod površine mora. Vrulja je potopljeni speleološki objekt, tipičan za kršku geomorfologiju. Kroz vrulju iz krškog sustava u more utječe podzemni tok ili rijeka ponornica. U okolini vrulje, za razliku od ušća rijeke, postoji difuzno područje boćate vode u kojem salinitet raste s udaljenošću (ovisno o morskim strujama).

Uvala Vruja je divovski izvorišni sustav u kojem se ističe duboka podmorska vrtača s oko 60 m promjera iz koje izvire golema količina vode. Nalazi neposredno ispod prijevoja Dupci (288 m) koji odvaja planinu Biokovo od masiva Dovnja, dijela Omiške (Primorske) Dinare. Prema legendi, Hrvati su došavši na Jadran u VII. stoljeću upravo ovdje izustili: >>More, more!>>.

Znanstvenici koji su istraživali sliv Imotskog polja u svom radu >>Hidrogeologija sliva Imotskog polja i gornjeg toka rijeke Tihaljine>> konstatirali su da glavna voda iz jugozapadnog dijela Imotskog polja, iz jezera oko Prološkog blata podzemno otječe u smjeru vrulje Dubci kraj Brela.¹

Roman Ozimec dao je svoj osvrt na ovu očaravajuću prirodnu pojavu našeg kraja, ne samo kao novinar već kao pustolov i istraživač. O Vruju nije samo pisao na osnovu tuđih istraživanja, već se trudio i trudi se ući u Vruju s kopnene strane, spuštanjem u jame na području Dubaca. Roman Ozimec, uz istraživanje Vruje, znatno pridonosi otkrivanju tajni ali i prezentaciji planine Biokovo istraživanjem podzemnih krških objekata naše velebrne planine. Donosimo Vam ulomke članka i fotografije iz časopisa Meridijani:

>>Postoje prirodne pojave koje od pamtivyjeka plaše, ali i očaravaju ljude. Na području Makarskog primorja jedna od najljepših, najstrašnijih i najtajanstvenijih pojava je Brejanska vruja.

Položaj Vruje na karti Hrvatske - foto: Meridijani

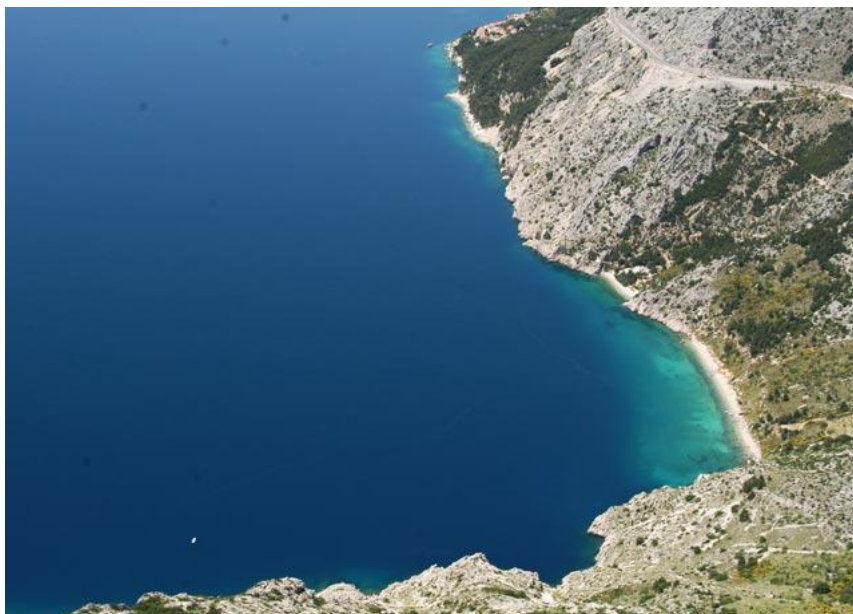
U Makarskom primorju najveće su vrulje kod Drvenika, Drašnica i Graca, ali se nijedna ne može mjeriti s breljanskom. Iako još nitko nije uspio izmjeriti protok vode Brejanske vrulje, ona je po svojim dimenzijama, ali i po količini vode koja izbija, sigurno najveća na Jadranu, a možda i na cijelom Mediteranu.

Vruja se nalazi neposredno ispod prijevoja Dubci (288 m) koji odvaja Biokovo (1762 m) od masiva Dovnja (864 m). Prema legendi su preko Dubaca uz usklik >>More, more<<Hrvati u 7. stoljeću prvi puta izbili na Jadran. Kažu da na Dubcima nastaje bura vruljanka. Tu se rađa i luduje snažan vjetar koji je nekad znao k moru strmoglaviti natovarenoga konja ili razbiti upregnuta kola. Prolaz preko prijevoja Dubci oduvijek je bio pomalo avanturistički pothvat... <<²

Shematski prikaz vrulje - foto: Meridijani

Plaža Vruja, jedna od najljepših netaknutih hrvatskih plaža

Pogled na plaže u uvali Vruja - foto: Općina Brela

Plaže u Vruji nadaleko su poznate. Domaći ih znaju kao Veliko i Malo žalo te Lovčušu, ostali kao Vrulje, Dubci itd. No, jedni i drugi svjesni su ljepote prekrasnih šljunčanih plaža podno strmih litica, u neposrednoj blizini podmorskog vrela po kojem se čitavi lokalitet naziva. Tim prekrasnim plažama najlakše je pristupiti morskim putem, brodom iz Brela ili Piska, zbog iznimno strmog i neprostopačnog terena koji ih okružuje.

Časopis Globus otkriva najljepše skrivene plaže na hrvatskom dijelu Jadrana, za romantične trenutke i uživanje u moru i suncu daleko od turističke vreve, kako najjednostavnije do njih doći te po čemu je svaka od njih jedinstvena i nezaboravna. **Plaže u Vruji, u časopisu nazvane Vrulje, smještene su na visokom 11. mjestu, od sto najljepših skrivenih plaža.**³

Vrujanska bura, snažni vjetar

Pogled s Brača na prijevoj Dupci poviše uvale Vruja - foto: Meridijani

Na jadranskom obalnom području je najpoznatiji vjetar bura. Bura (sjevernjak, sjever, tal. bora) je vrlo jak vjetar, koji povremeno puše osobito u hladnije doba godine u sjevernom dijelu istočne obale Jadranskog mora, a i u nekim drugim krajevima na Zemlji. Vrlo je značajna prirodna pojava, jer znatno utječe na život ljudi, organizama i razvoj vegetacije. Bura dolazi s kopna i puše, prelazeći bilo i obronke gorskog lanca, uglavnom smjerom prema moru. Puše obično velikom, katkada orkanskom snagom, naročito ondje, gdje se gorje proteže blizu morske obale. Bura nastaje prelijevanjem hladnog zraka iz Panonske zavale preko Dinarida na obalu. Po snazi i brzini bure posebno se ističu Rijeka, Senj, Maslenica, Split, Vrulja i Makarska, a njena učestalost opada od sjevernog prema južnom Jadranu. Najjače bure nastaju pri prijelazu kroz planinske prijevoje, kroz koje se hladni zrak kanalizira. Jačina bure znatno ovisi i o lokalnoj topografiji, a udaljavanjem od obale slabi.

Postoje dva osnovna tipa bure:

- anticiklonska ili vedra bura puše u situacijama kad je nad srednjom Europom snažna anticiklona, a istovremeno nad sredozemljem jedna ili više ciklona;

- ciklonska ili tamna (škura) bura nastaje u hladnom sektoru ciklone, kad duboka ciklona zahvati naše krajeve i veći dio Sredozemlja. Odmicanjem ciklone na istok bura zahvaća sve veći dio primorja. U takvim prilikama padaline mogu biti obilne.

Bura najčešće puše u hladnom dijelu godine, često izaziva teškoće u prometu. Ponekad i ljeti može biti jaka, a tada često zbog mahovitosti pridonosi širenju šumskih požara.

U narodnim vjerovanjima, postoje razne legende o Buri u liku mlade djevojke. Petar Zoranić u svom romanu Planine zapisao je jednu verziju legende. Prema toj narodnoj priči, Bura je bila mlada i vrlo lijepa, ali i ohola djevojka, plemenitog roda. Zbog svoje naprasitosti i oholosti, odbijala je redom sve prosce. Svoju ljepotu ipak je previše hvalila i dičila se njome, i jednom prilikom izjavila je da je ljepša i od samih besmrtnih vila. Zbog takve oholosti, Bog ju je ošinio gromom i bacio u pakao. Kad god neka žena zgriješi istim grijehom, ohološću, ona gorko uzdahne sjećajući se svog nekada sretnog života. Od njenih uzdaha nastaje snažan i hladan vjetar, bura.

Goran Baković (časopis Meridijani) u svom članku >>Zao vjetar i uzavreli zaljev<< osvrnuo se na buru i vrulje na Jadranu, s posebnim naglaskom na jačinu i utjecaj bure na području Breljanske vruje. Donosimo djelove teksta:

>>Vruja, prirodni fenomen i nevelika otvorena uvala otprilike na pola puta između Omiša i Makarske često pljeni svojom surovošću, podsjećajući na podvelebitske litice sjevernog Jadrana. Prijevoj Dupci sa 320 metara nadmorske visine - smješten između vrha Gradina (640 m) s Omiške strane i Velog Kuka (485 m) sa strane Makarske i Biokova - služi kao prirodni lijevak kojim se hladne zračne mase iz kontinentalnog zabiokovlja prelijevaju na obalu, dospijevajući tako u Brački kanal.

Ime vrulja ima dvojako značenje. Prvo se svakako donosi na podvodne izvore koji u 400 metara dubokom zaljevu, kroz krške podvodne pećine (na nekim mjestima i do 90 metara duge), izbacuje struje slatke vode. No, drugo značenje tog imena svakako asocira na burne dane kada se taj vjetar slapovito survava niz strme litice Biokova i preko prijevoja Dupci na površinu mora, koji potom u zaljevu ključa i vrije kao u uzavrelu loncu.

Poput goleti otoka Paga koje dojmljivo uprizoruju jačinu velebitske bure, prava se snaga bure s Vrulje vidi tek na suprotnom kraju Bračkog kanala, na Povljanskoj punti - rtu ispred mjesta Povlja - na kojem su čvrsti, desetak metara dugi, borovi povijeni snagom vjetra do same zemlje koji nikada nisu uspjeli izrasti u visinu kako im je priroda namjenila.

Ovdje, bura u svemu ima posljednju riječ. <<⁴

Povijeni borovi na Povljanskom rtu na otoku Braču, nasuprot Vruje -
foto: Meridijani

Šimun Strukan, učitelj u školi Brela Gornja od 1. rujna 1941. do 26. siječnja 1943. godine, u svome >>školskom dnevniku iz ratnog vihora<< opisuje biokovsku buru - Vruljanku riječima: >>Kad zaduva

biokovska bura - Vrujanka, koja diže stupove morske prašine u kovitlac da sve zamagli, više se ne vide ni susjedni otoci. Tada nema lađa da lagano plove po moru sa veselim mornarima, već jedino vidiš parobrod prazan na palubi kako se vuče kao pseto uz kraj u zaklonici od groznog vjetra, koji sve ruši i uništava. Ovdje bura ne puše kao na drugim mjestima, tj. da ide površinom zemlje. Ne, ona se lomi u kovitlacu zraka i pada preko planine u ovaj kraj u obliku zračnih bombi, koje kad padnu na zemlju rasprsnu se i pušu na sve strane...
<<

Strukan također predstavlja u svoju teoriju nastanka te silne bure, po kojoj nastaje iz hladne struje sa Duvanjskog polja koja se između planina Biokova i Mosora stisnuta probija i udara u Dovanj, diže se i opet okomito ruši u ponor do morske površine. Dio se pak odbija od Dovnja i >>tuče biokovska planinska podnožja npr. Brela Gornja kao struja sa zapadne strane<<.⁵

Don Ivan Lendić, dugogodišnji župnik župe Gospe od Zdravlja u Brelima Gornjim, u knjizi >>Zadvarje - Žeževica na udaru vjetrova<< Dupce naziva >>vratima vjetra<<. Ljevkasta padina strmoglave, kamenite obale, kako piše, nadvisuje čudnovato more i zaljev opreza i jeze - Vrulju.⁶

Priču o >>zlom vjetru<< i surovoj ljepotici Vruji završit ćemo narodnim izrekama:

>>Na Dinari se rodila, u Makarskoj krstila, a u Senj udala. <<

>>Bura se rađa u Senju, a umire na Vrulji. <<

Mitovi i legende

Vrujanske mitove i legende ispričati ćemo kroz usmenu predaju i tekstove pisaca Ante Tresića Pavičića, Ante Putnika i Stipe Zubanovića.

Dolazak Hrvata na more

Dolazak Hrvata na more ne možemo popratiti nikakvom literaturom ni tekstovima, no u našim krajevima vlada mišljenje potkrijepljeno usmenom predajom da su Hrvati u 7. stoljeću upravo na Dupcima iznad Vruje ugledali more.

Viline krosne

Hvaranin Tresić Pavičić u svojem putopisu ***Poleti okolo Biokova*** opisuje prirodne ljepote našeg kraja, koje je upoznao u pratnji breljanskog župnika don Ivana Žamića. Posebnu pažnju privlači veličanstveni opis Vruje, s posebnim naglaskom na buru i mit o strahovitom timoru narodnog imena Viline krosne, gdje bura zvuči kao da vila tkaje na tkalačkom stanu.

>>Pod nama zeleni vinogradi i more, nad nama najprije pustoš posijana modrikastim kamenjem, a gori sunovratne biokovske hridine. (...) Idemo taman na vrata bure, na njezina najmilija vrata, kroz koja grozovito urla, sikće, zviždi, tuli, jauče, lupa i gruva, prije nego će se sunovratiti na pučinu morsku da ždere lađe i ljude. Ni na Vratniku, ni u Kvarneriću nije tako bijesna kao na Vilinim krosnima, nad gogoljem Vrulje. (...) Duboko doli u ponorima čuje se grozna lupa brda na Vilinim krosnama što snuje onaj oblačić, vjesnik smrti i zatora. Dok vila tkaje, nijedno živo biće neće preći mimo njezinih krosana i samom će orlu polomiti krila i sunovratit će ga u bijele valove. <<⁷

Pelegrin, potonuli grad

Mnogi Breljani kao djeca su slušali priče o potonulom gradu Pelegrinu (Palegrinu), koji se nekada davno nalazio na području Vruje. Obzirom da se radi o usmenoj predaji, postoje različite verzije legende. Nama su poznate dvije slične verzije, o kojima pišu i Zubanović i Putnik. Pelegrin je bio veliki i lijepi grad koji je jednoga dana uklet potonuo. Legenda kaže da svake godine na Božić, točno u ponoć, izroni kočija s dva bijela konja u puno galopu, sa princezom i kraljevićem. Kako bi se

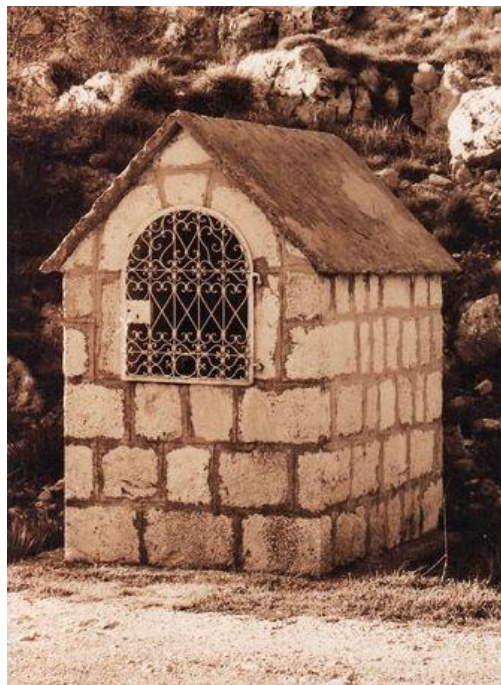
grad otvorio odnosno ponovno izronuo, osoba koja se u tom trenutku nađe na tom mjestu treba uskočiti u kočiju i dodati kraljeviću uzde. Takva priča prenesena nam je u knjizi *Hod s burom*, Stipe Zubanovića.⁸

Nešto izmjenjena verzija može se naći u knjizi Ante Putnika, također Breljanina, pravog imena Ante Carević. Po toj verziji, žitelji potonulog grada Pelegrina nestrpljivo iščekuju trenutak >>ponovnog rađanja<< grada, koje je moguće samo ako se pojavi junak koji će na Božić točno u ponoć doći pokraj Gogolja i čekati djevojku na bijelom konju, prihvatiti njenu ruku i odvesti je prema Čerovici. Put do Čerovice, zavjetnog svetišta potonulog grada, prepun je pogibelji od kojih je najveća podivljala voda koja u stopu prati jahače, u nakani da ih proguta.⁹

Breljani legednu nisu zaboravili te su hotel u blizini župne crkve prozvali upravo prema potonulom gradu, Pelegrin. Bilo kako bilo, legenda o Pelegrinu i danas golica maštu Breljanima i turistima i trebamo je prenositi na buduće naraštaje.

Ukazanje na Dupcima

Na samom prijevoju Dupci, prolazu iz unutrašnjosti prema moru kojeg Breljani nazivaju Prokop, gdje se razdvaja planina Biokovo od masiva Dovnja, s breljanske strane podno litice obrasle mahovinom voda je iscrtala ženski lik. Breljani su smatrali da je ženski lik zapravo lik Majke Božje, te su se generacije koje su pješke prelazile put između Gornjih i Donjih Brela, prolazeći ispod stijene križale. Obrisi su i danas jako dobro vidljivi, no dolaskom automobila običaj križanja ispod istog je sasvim iščeznuo. U neposrednoj blizini, preko puta cestarske kuće na Dupcima, izgrađena je Gospina kapelica.

Gospina kapela na Dupcima - foto: Brolanenses

Nestvarne prirodne ljepote, bogate povijesti te puna mitova i legendi, Vruja je veliko bogatstvo našeg kraja, prirodni fenomen i legenda, Božji dar. Dužnost je i zadaća svih nas, domaćih i gostiju, Breljana, Zadvarjana, Slimenjana, Omišana, da je zaštitimo i netaknutu u punoj surovoj ljepoti ostavimo budućim naraštajima. A Vruja će im pričati iste priče koje je pričala našim precima i nama...

REFERENCE:

¹ Razni autori: Hrvatska znanstvena bibliografija, <http://crosbi.znanstvenici.hr>

² Meridijani - časopis za zemljopis, povijest, ekologiju i putovanja, broj 101, Zagreb, siječanj 2006.

³ Globus, Dossier: Tajni jadranski biseri, Zagreb, 10.08.2007.

⁴ Meridijani - časopis za zemljopis, povijest, ekologiju i putovanja; Baković, G.: Zao

vjetar i uzavreli zaljev

⁵ Strukan, Š.: >>Školski dnevnik iz ratnog vihora<<, OŠ >>Pjero Perak<<, Omiš, Omiš, 1981.

⁶ Čagalj, I. M.; Lendić, I.: >>Zadvarje - Žeževica na udaru vjetrova<<,, Zadvarje, 1975.

⁷ Pavičić, A. T.: >>Poleti oko Biokova<<,, Zora, Matica Hrvatska, Zagreb, 1963.

⁸ Zubanović, S.: >>Hod s Burom - Na Dupcima po Vruji u Brelima i okolo<<,, Brela, 2007.

⁹ Putnik, A.: >>Bože nas sačuvaj... ! <<, Zagreb, 2000.

© 2013. Brolanenses